

אברהם גולדפדן .

סאת אברהם צ. בן יהודה .

הגיעה השמועה המעציבה כי מת מיסד החזיון היהודי ורגוני אברהם גולדפדן.

והנה אף שכל העתונים היהודים ואחדים מהעתונים לא יהודים ספרו אתר מטתו של הנפטר מאורעות חיו, אבל כפי המנהג, רק באופן שטחי, פה גולד, פה חי ופה מת וכדומה. נשאר לפי דעתי מקום לדבר על איש כזה, כיוצא מן הכלל, ולהסתכל מעט ברמותו.

גולדפדן היה, כאמור, מיסד החזיון היהודי בשפת הגלות. עתה, אחר שלשים שנה, קל מאד לאיש יהודי להוציא מלה זו—חזיון—מפיו כאלו הדבר רגיל לו, ואפילו לירושלמי! אבל אז, לפני דור שלם, עוד פרס ידוע היה פירוש המלה הזאת, לא רק ליהודי ירושלים, אלא גם ליהודי רוסיה ורוסיניה ולכל בני הגלות בחצי אסיה. ואז קשה היה מאד להבין ענין זה למה נברא; כי מלבד מעשי פורים ושחוק של משחקי פורים, שהיה רק כדי לברח את ההמון כיום שמחויבים בו בשחוק וכמשתתף, וגם כמשתתף המביאה לידי שכרות, כידוע... אבל מלבד היום הגדול הזה, הלא ישב היהודי בתעניות ובסגופים ובצרות, ונפשו מרה לו. כל ימות השנה יושב ומתאבל על גלות העם ועל גלות השכינה, ומה לו לשחוק של הוללות כמו המשחק? סמציאות צד אחר, כי יש עוד סוד מלבד פשט המשחק, כלומר, כי יש עוד מושג החזיון, מזה לא ידע היהודי הגלותי. מפני כי מעולם לא ראה חזיון אחר מלבד זה של משחקי פורים, ובכן לא ידע כי יש הבדל גדול בין משחקי ל"חזיון"! ואין הולכים אחרי התצונות אלא העקר הוא חוכן הדבר; במה אחת

משמשת לשתי פנים, לדבר שחוק והוללות, ולדבר שתכנו רציני, גדול ורם ומשפיע על מהלך הרוח על כל האדם באשר הוא אדם!—כי לא נבראה הכמה לשחק בלבד כי אם לבניה.— את כל זה לא ידעו בני הגלות. ולכן האמינו במה שראו וידעו—את הצד הטפל חמוחך שבדבר ולכן—גזרו על המשחקים המביאים לקלות ראש והתירום רק ביום הפורים.— כך היה עד גולדפדן.

ואיך בא הוא ליסד חזיון?—איך עלה בדעתו של בן הגיטו ליסד דבר שרק מפי השמועה ידע, ולא ראהו מעולם? ואיך הרחיב בנפשו עוד לברא דבר חדש, המתנגד למקובל בעם?—

שאלה היא שקשה מאד להשיב עליה; וכל מה שטרח בעל המאמר ב,אסט אונד ווסט" למצא את הסבה הנכונה לא עלתה, לפי דעתי, בידו. כי מי שזרע טבע העם להחרים את כל דבר חדש המתנגד להמקובל, יודה, כי לא שעמום בעלי העסקים והכסף אז בבוקרשט הביאהו לברא משחקי שיהיו יכולים לבלות את זמנם, וכן לא ענינים אחרים—אלא, אם צדק מקס נורדוי כמה שאומר כי גאון נקרא רק זה שבזרא דבר חדש שלא היה עוד לעולמים, וכי מתאמץ הבורא להיציא ולפרסם את ברואיו בעולם לכרות המכשולים, וכי למפעל זה נמצאים אחרי כן כשרונות (טלנט), שמפתחים ומרחיבים ומפיצים רעיון זה בין העם עד שמקבל סוף סוף הוא עליו, וברכות הימים נעשה לטוב ל אשר אם יבא איש לנעת בו מיד קופצים עליו בחרמות ומלחמה. אם צדק טפסט תמוה זה, אז נוכל לומר כי כל זה היה לגולדפדן! הגע כעצמך: בן הגיטו מרהיב בנפשו עוז לפרץ גדר ולהכניס דבר חדש!—בתחלה שחקו עליו וקראו לו

משחק של פורים". אך אחרי עבר ימים פעמים, כאשר הלך גולדפדן הלך וגבר, גרתעו לאחור, ואז יעשו המעשה הידוע לדאבון לב כל איש ישר: גזרו עליו והתרו בו שיחדל—ולא, הלכו ומסרו אותו לרשות....

זאת היתה באמת, מפלה גדולה. כי על ידי זה נפל גולדפדן בלי קום. בסנירת בית-חזיונו באודיסה נסגר גם מקור רוחו. מרה מטנו רוחו הקדוש לו, —ומת.— אם אני אוסר מת, אין רצוני בזה את מיתתו עתה בניו-יורק, שיהודים למאות ולאלפים הלכו נגמל לו החסד האחרון, החסד של אמת—לא! חסד של אמת זה בא כבר מאוחר, כי גולדפדן מת מיתה רוחנית כבר לפני עשרים שנה, ביום סנירת בית-חזיונו. ואתם, קוראים חביבים, אל תשתיטמו בזה; אצלינו היהודים הבל אפשר. אפשר למית מיתה רוחנית וישאר הגוף כמו מכינה מלאכותית, וכמה משוררים וחזנים, חכמים וסופרים, צצו בקרבנו, שיכולים היו להיות לברכה לעמם, אבל מפני איוו סבה מתו. איוו סבה המיתה את רוחם לעולם—והם, כלומר גופם עוד חי וקיים ומטלא את הפקידו. ומי יודע מספר להגיפים הללו, המתהלכים בקרבנו, ומדברים אנחנו עליהם כאלו כבר לפני דור חיו: פלוני כתב ושר וחזה כבר בעת שאבותינו לא הגיעו עיד לפרקם, ועתה—נעשה פלוני המשורר לחנוני ופלוני הסיפר לסרסור ואלמוני החכם—לשנורר פשוט! וכן הלאה....

מחזה עצוב הוא בקרב עמנו, ובפרט כדורות האחרונים, שכמעט שום בעל רוח לא השלים את שנותיו, לא הוציא את רוחו, לא השלים מפעל שהתחיל בו, ואם ברא—לא ברא אלא ספק בעל חיים, ננס! והוא הדין עם מיסד החזיון היהודי, תולדת רוחו זאת

גדוליו, וגאוניו, והנה בתוך דבריו נזרק ספיו השם: גולדפרדן, נבהלתו, כי חשבתי אולי התעורר וקם לתחיה רוחנית על ידי התחיה הלאומית החדשה — התעורר וברא חיון חדש, ימות המשיח" חדש, והציגו לפני הקהל — שליחי הצבור היהודי, כיצד יחיו או לאחר שתמלא תקותם וזה בודאי ילהיב את רוח המנהיגים והשליחים ויתחדש ויתחזק תקותם ורצונם: אבל לא! — נפגשתי בגולדפרדן השוטה" — כך ספר אותי חכם — דברתי אתו שעה קלה ועשה עלי רושם של איש בור גמון ומגושם, שלא קרא מימיו אף ספר אחד".

ומה הוא עושה בכנסיה? שאלתי.

מה שעושה? מה שעושות כל הבריאות הנפסדות מסין זה — והרבה יש מסין זה הכנסיה — שנורדן! — שנורדן! — שנורדן!! — אלה גאוניך ישראל!

ואולי צדק ונגויל בדבריו, במלך השנורדים, כי — אבל די לדבר!

במלבורקה ועוסק בקבלה ובשדים, ופתאום — אהבת ציון, אשמת שמרון, אהבה ממשית של בשר, ציון וירושלם של העולם התחתון, והרים ועמקים, וריח השדות והכרמים, ומירות רועה הצאן של בשר מתגעגע אל אהובתו, (לא השכינה כביכול...)

איך בא לידי זה? — איך באו בני הגיטו, שלא ראו מעולם את הטבע, שלא ראו מעולם איש בעל קומה זקופה, בעל עורקים מצוקים כמבט לנכח וחודר — לתאר ברמיונם גבורים! כלומר גוברין יהודאין בעלי זרועות של נשם, בעלי ידים, ולא רק בעלי קול, והעקר, איך באו לארץ ישראל? — אלה שלא ראו את התנ"ך בצורתו האמיתית, וכמלואו, מלבד הקטעים ושברי פסוקים המובאים בתלמוד, והנה באים אלה שנקראו משנעים וחוטאים לוקחים את הטפיסים של העבר, שנתקדשו למלאכי עליון, פושטים מעליהם את קליפתם המקובלת ועושים אותם לאנשים פשוטים לבני אדם כמונו!

ומי יספור את הפנינים הלקוחים מאוצר העם, רק מי שראה פעולותיו הנעימות של גולדפרדן על ההמון יודע עד כמה היתה נפשו לקוחה מנפש העם. נעימותיו בחזיונות הנזכרות הטהה הר קול לב העם. ולמרות החדוש הזה שלא שערו אבותינו נקשר העם בעבותות אהבה וחבה לגולדפרדן. גאון היה, מחדש דבר שלא היה עדיין לעולמים, אבל — יהודי, בן לאיתה האוטה, שחייה אינם חיים, שלחיה אין עונג החיים, אין הוד החיים, ואין זיו החיים, חיים שחסר להם הרבר הייטר הכרחי — הטבע!

אומה שנדוליה אינם גדולי קרקע אלא תלוש! וזכורני, פעם נפגשתי בסופר ידוע בישראל, במר ראובן בריינין, בא מהכנסיה שבבול, והתחיל לספר בשבחיו של העם ובשבח

פניה. כיצד? האם לא ננס מעורר שחוק מר, פתנונן והולך? והוא המוריד בעמיו? — אימרים: כאבות כבנים, אבות בריאים — בנים בריאים, ואב זה שמוצאו מן הגיטו הנרפשה והמתועבה — זאת הגיטו הרומינית, שלא היו לו לא ילדות ולא חנוך, שלא קרא ולא שנה, שלא ראה ולא ידע מאומה מן החיים הבריאים הטבעיים.

גאון היה אבל רוחו לא מצא מקום להתפתח כבן עמו למשל, כמאיר — בר", ומי יודע, לו היה לגולדפרדן תנאי החיים כלבן עמו, מאיר-בר", לו היו גם לו אבות עשירים יושבים בכרלין מחוץ לגיטו ינהנים מן החיים כצורך האדם, אם לא נעשה הוא לנו מה שהיה, מאיר-בר", אבל חזרה השאלה: ההיה או גולדפרדן לנו? האם לא היה הולך הוא בעקבות כל הביגדים בעמם?

איך שיהיה, היו או בריאותנו בני קיסים ומלאים חיים כאותם של, ריכרד וגנר" ושל, ורדי".

ביחוד היו לגולדפרדן אותם הכשרונות כמו לגנר"; כטוהו היה גם הוא המשורר מחבר החזיונות, ועישה גם הוא המננינות להם, ומביאם ומציגם על הבמה בעצמו. ומעמיד תלמידים לפי רוחו ומננינו, אבל — איזה הבדל גדול — כאיש — וצלו.

וזה האסון הלאומי שלנו, יען כי חיינו אינם חיים רק צל החיים, לכן גם רוחנו איננו בריא וחזק, ובעלי רוחנו לא רק צל אנשים.

וכנורל כל ה"גאונים" שלנו היה גם נורל אברהם גולדפרדן, וגאון היה בלי ספק, איש עוסק ב"הוצמך" ב"מכשפה" ב"ככה יכנה", בשמות וכרפש הגיטו, ופתאום והנה חוזה מחזה ב"שולמית" כ"בר כיכבא" ו"ימות המשיח", כאברהם טפו בשעתו; טפו זה צומח על גל הרפש של רחוב היהודים